

Ülevaade riigi rändepoliitika valikutest

Milline on rände roll tööjõupuuduse vähendamisel?

Liisi Uder
Riigikontrolli auditijuht
28. septembril 2015

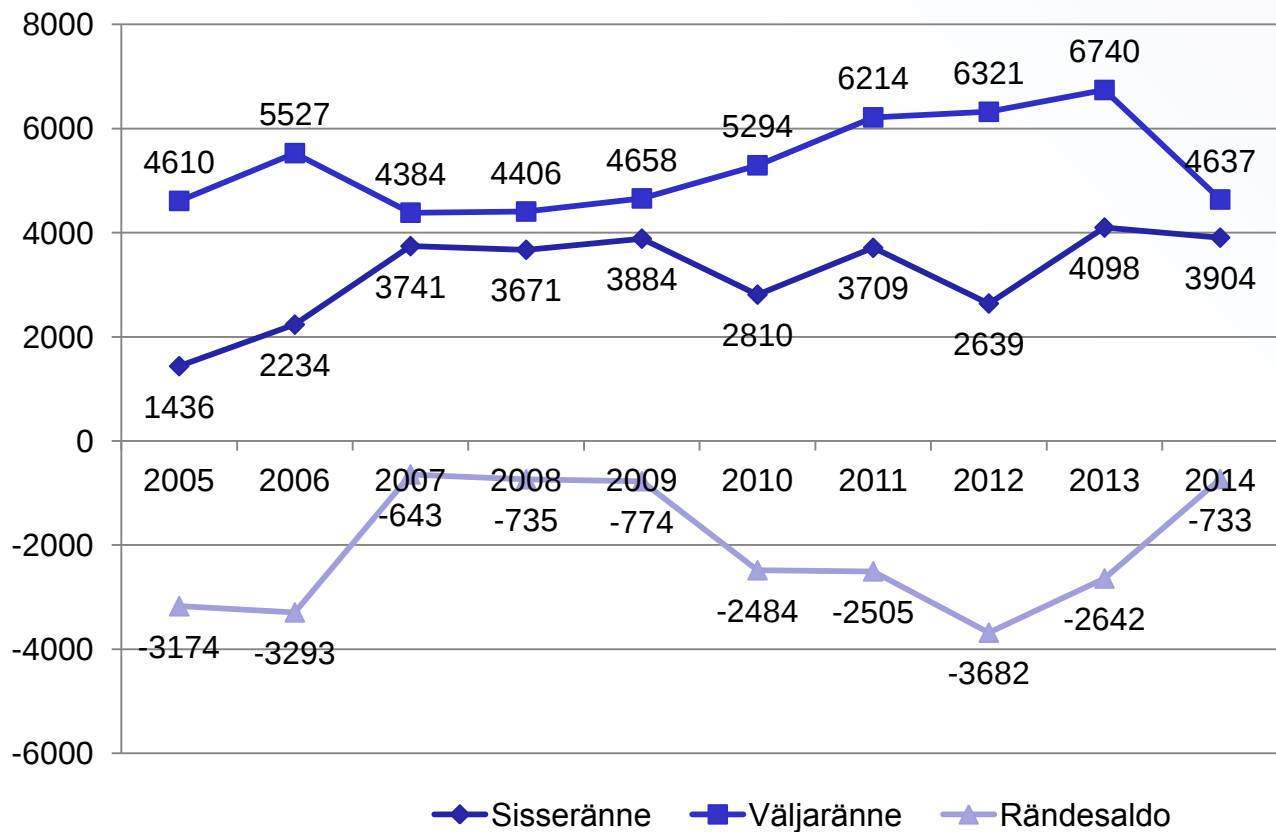
Mida Riigikontroll uuris?

- Ülevaates ei ole käsitletud asüülipoliitikat ega ebaseadusliku immigratsiooni temaatikat.
- Riigi valmisolekust pagulastega tegelemisel on valmimas eraldi audit.
- Riigikontroll andis ülevaate senistest rändetrendidest.
- Riigikontroll ei andnud hinnangut praegusele rändepoliitikale, vaid tegi ülevaate võimalikest edaspidistest valikutest, mis riigi ees seisavad.

Miks teema on oluline?

- Kvalifitseeritud tööjõu puudus on kõige olulisem Eesti majandust pärssiv tegur.
- Eestist rändas perioodil 2005–2014 välja 21 000 inimest rohkem, kui rändas sisse.
- Rahvastikus kasvab vanemaealiste ja väheneb tööealiste osakaal.

Ränne 2005–2014 (Statistikaameti andmed)

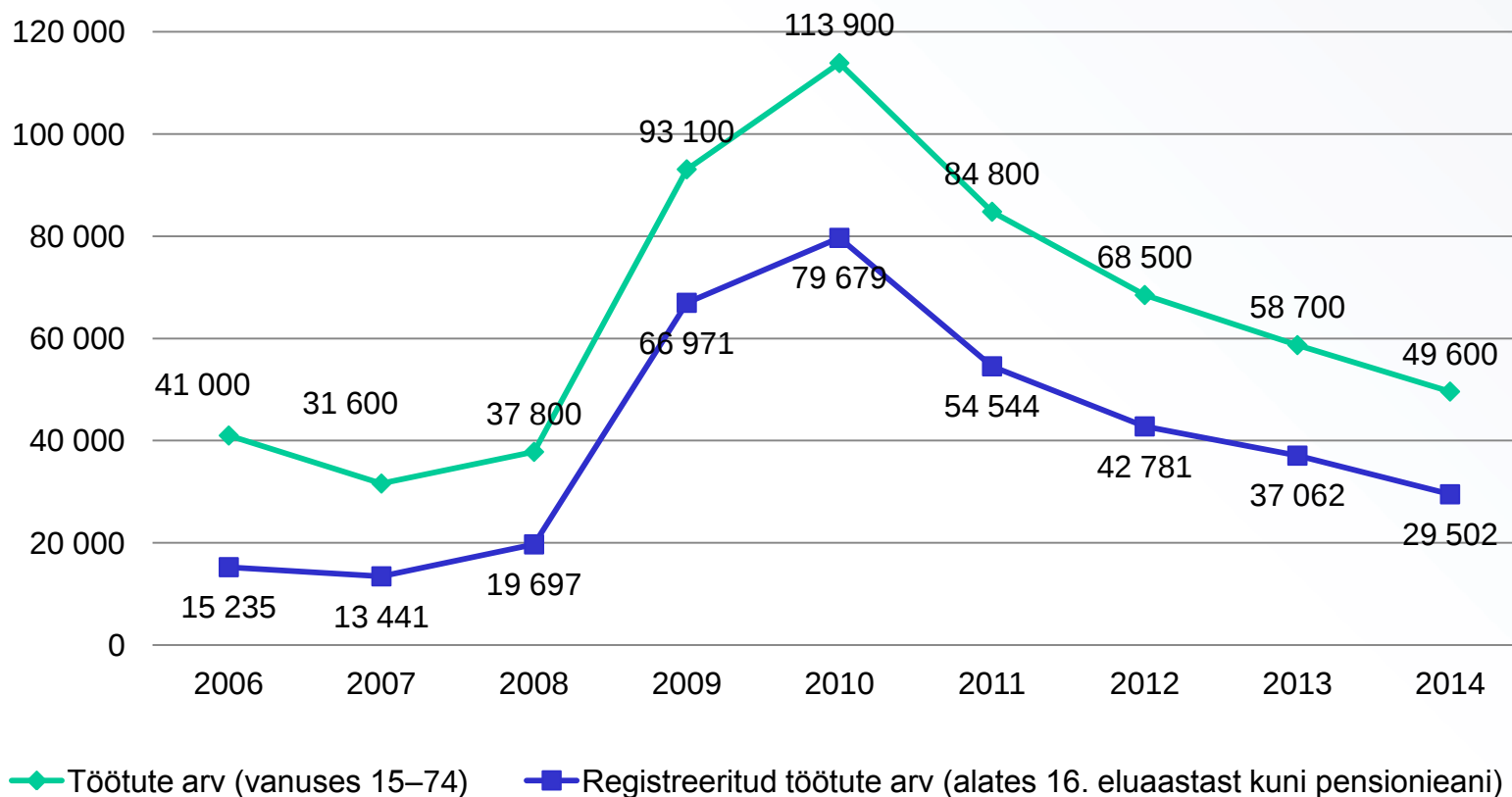

Tööjõupuuduse leevendamiseks on viis võimalust

- töötute toomine hõivesse;
- mitteaktiivsete toomine hõivesse;
- tootlikkuse kasvatamine;
- sündimuse suurendamine;
- ränne.

Töötute toomine hõivesse (1)

Töötute ja registreeritud töötute arvu muutus 2006–2014

Töötute toomine hõivesse (2)

- Töötute teadmised ega oskused ei vasta tööturu nõudmistele ning seda vahet tuleks vähendada.
- Töötute täiendus- ja ümberõpe vajab oluliselt parandamist.

Mitteaktiivsete toomine hõivesse

- Mitteaktiivseid on üle 316 000 ehk 32% 15–74aastastest.
- Töövõimetuspensionäre on ca 100 000 – töövõimereform lahendab osa probleeme.
- Pensionäride hõivet saab suurendada. Vanaduspensionäre on Eestis ca 300 000 – vajalik on erinevate pensioniskeemide reform ja pensioniea tõstmise jätkumine.
- Nn NEET-noored ehk 15–29aastased, kes ei õpi ega tööta – ca 36 000 isikut.

Tootlikkuse kasv ja sündimuse tõus

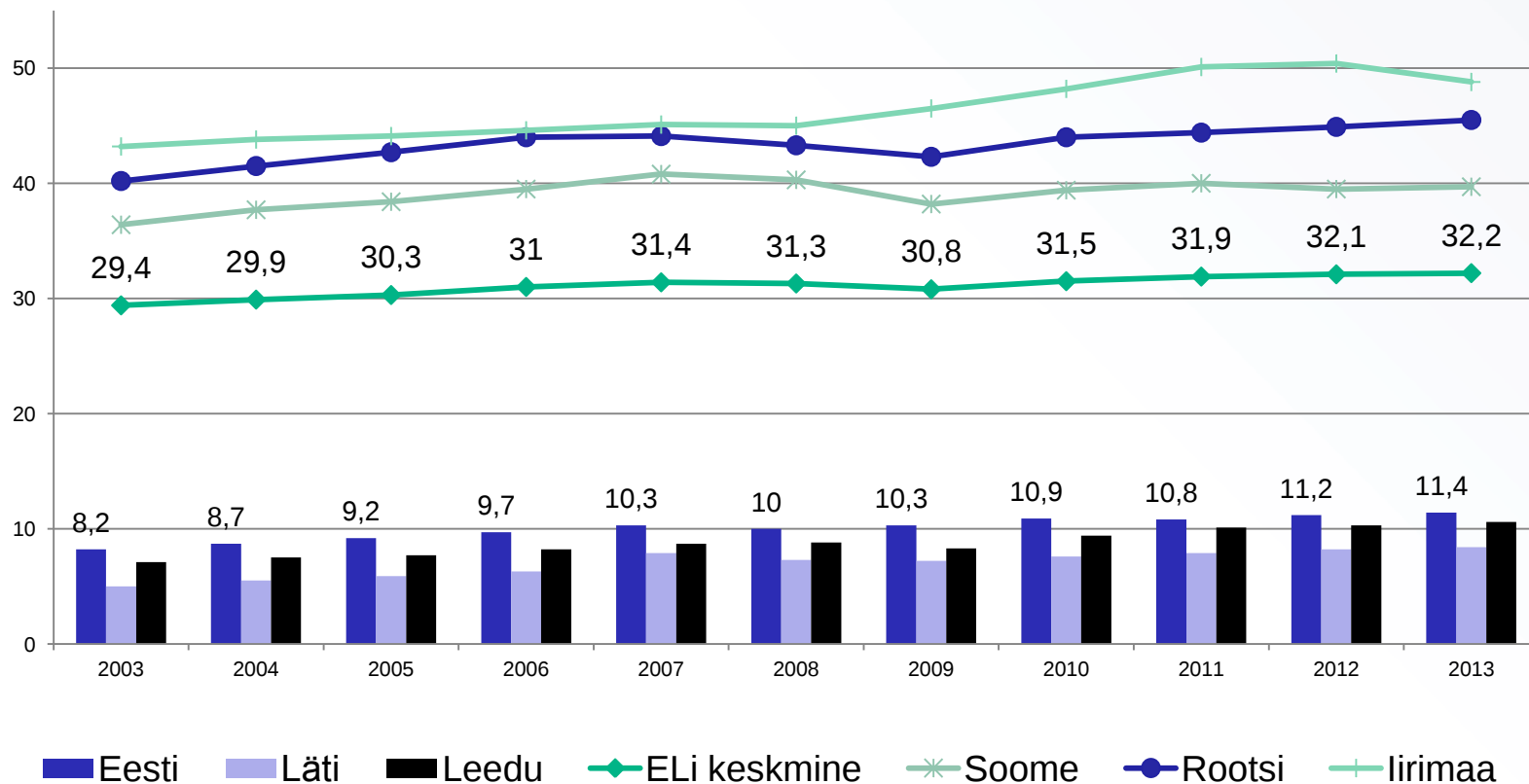
- **Tootlikkuse suurendamine**

- Aastaid on olnud eesmärgiks jõuda ELi keskmisele lähemale, kuid seda pole juhtunud. Tipud liiguvad üha kiiremini eest.
- 2013. aastal ühe tunni tööjõutootlikkus 11,4 eurot, ELis keskmiselt 32,2 eurot.

- **Sündimuse suurendamine**

- 1991–2013 on surnud ligi 86 000 inimest rohkem kui sündinud.
- Väga pikaajaline mõju.

Tööjõutootlikkus (euro töötunni kohta) 2000–2013

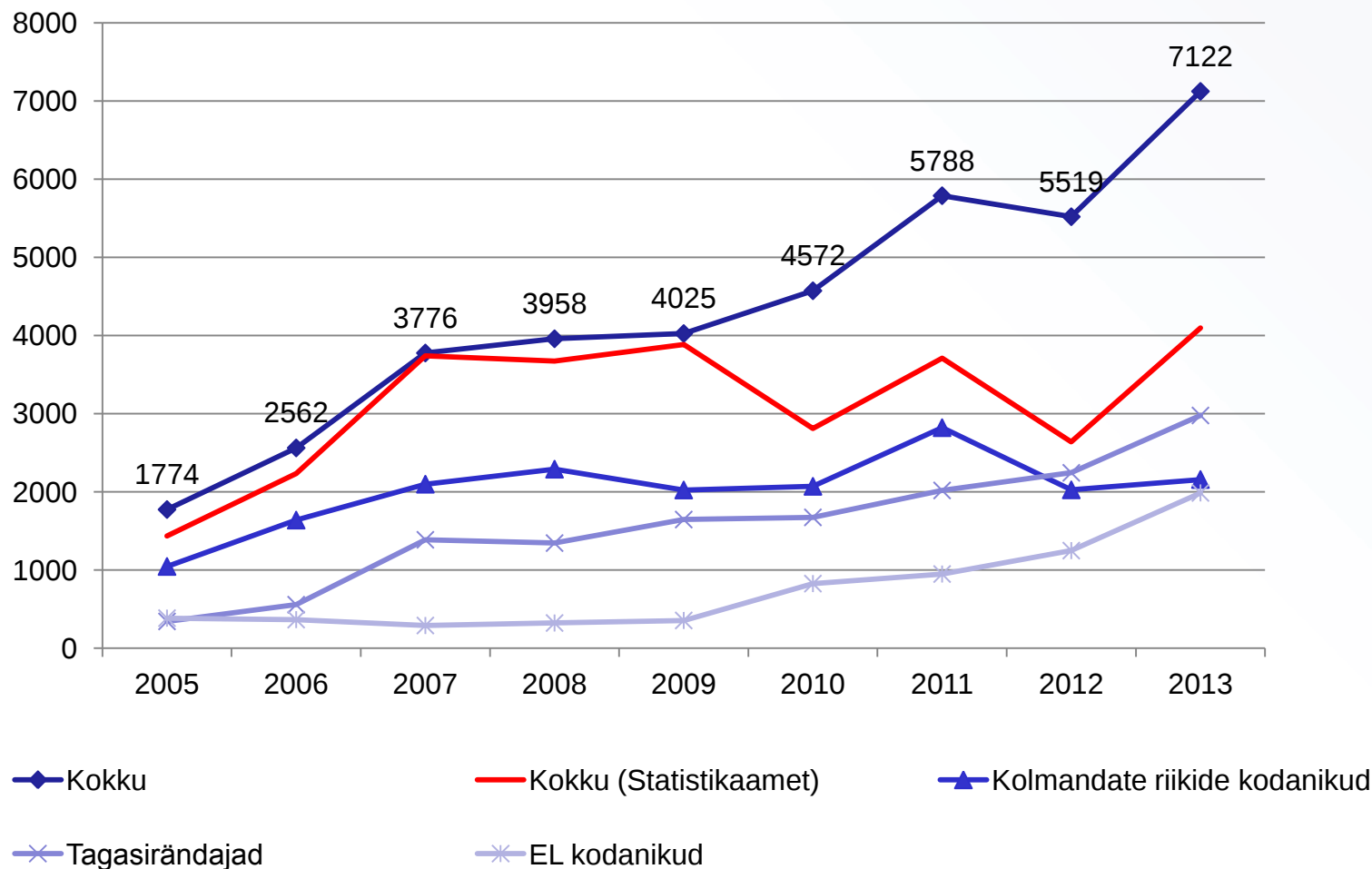

**Selleks, et rännet tööjõupuuduse
leevendamiseks kasutada, peame teadma,
mis seni rändes toimunud on.**

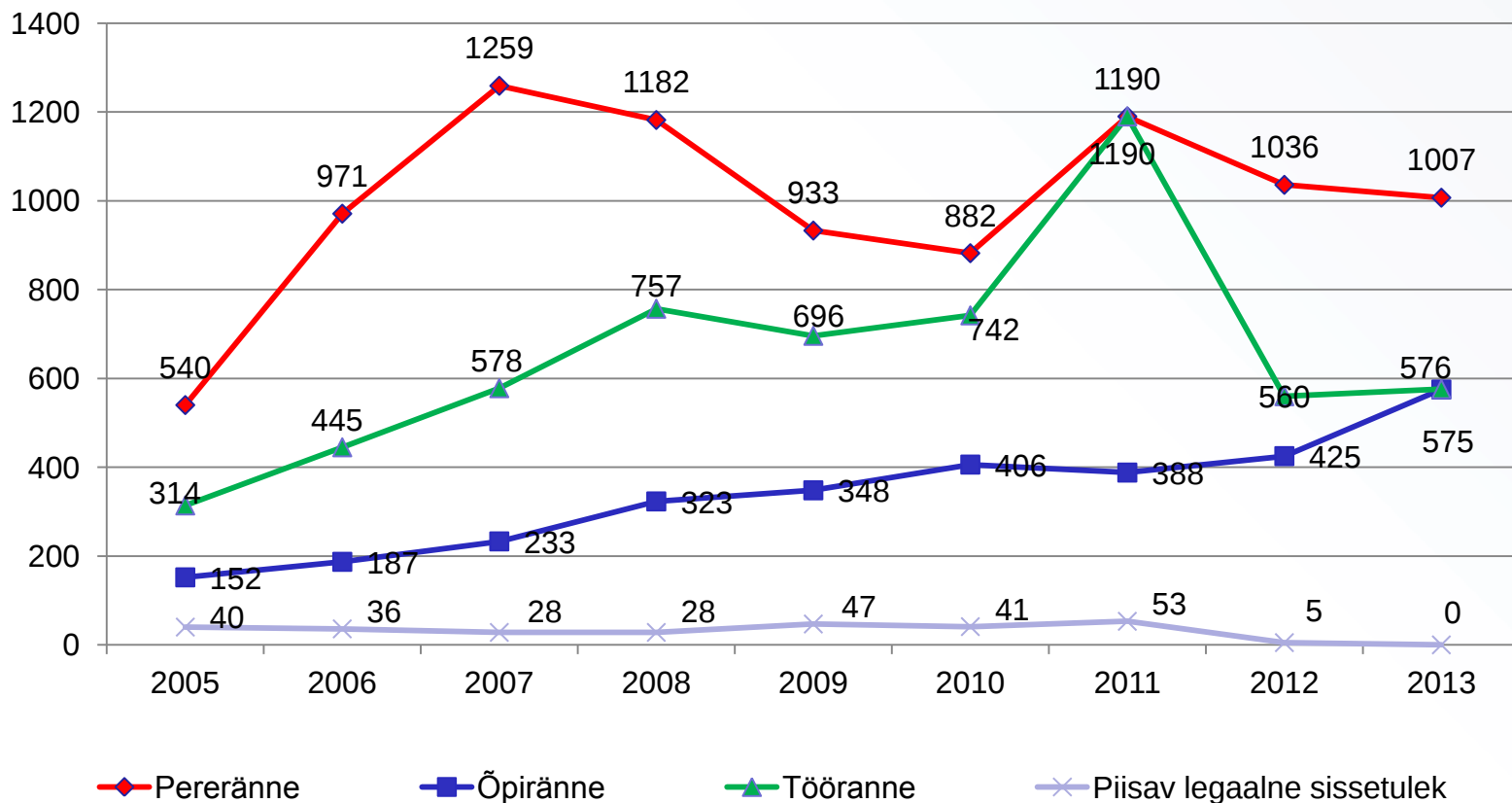
Riik on seadnud eesmärgiks eelkõige tippspetsialistide sisserände

- “Eesti rahvastikupoliitika alused 2009–2013” – **rändepoliitika on Eestis selektiivne**, lähtudes inimeste kvalifikatsioonist ning eelistades Eesti majandusele oluliste oskustega töötajaid (**eelkõige tippspetsialiste**).
- Eestisse on tulnud 2005.–2013. aastal 39 000 sisserändajat, kellest 14 000 on tagasirändajad.
- 25 000 välismaalast > 18 000 kolmandatest riikidest > 9000 neist ka juba sel perioodil Eestist lahkunud.

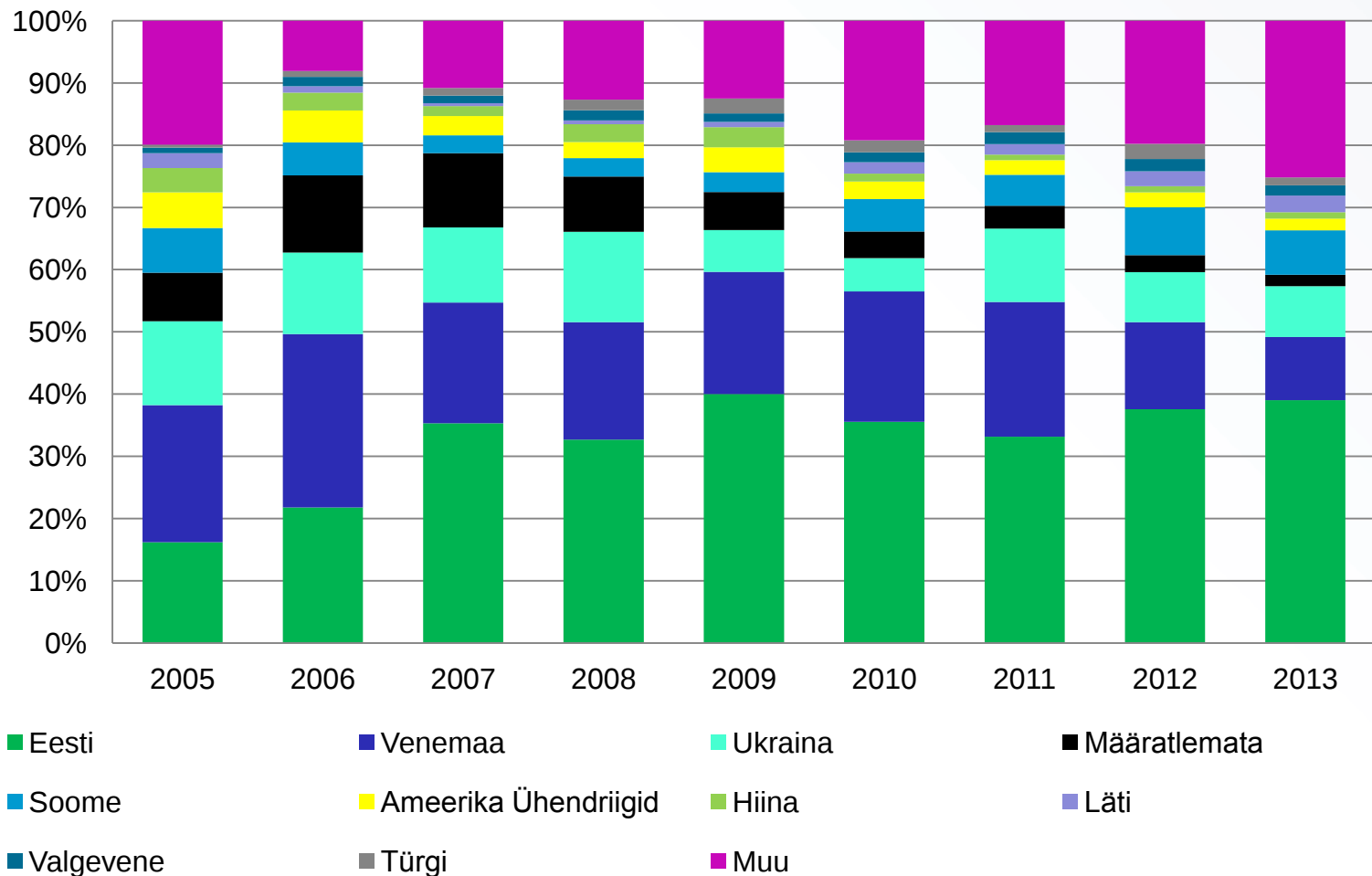
Sisserändajate arv 2005–2013

Kolmandatest riikidest pärit sisserändajate jagunemine rändeliigiti 2005–2013

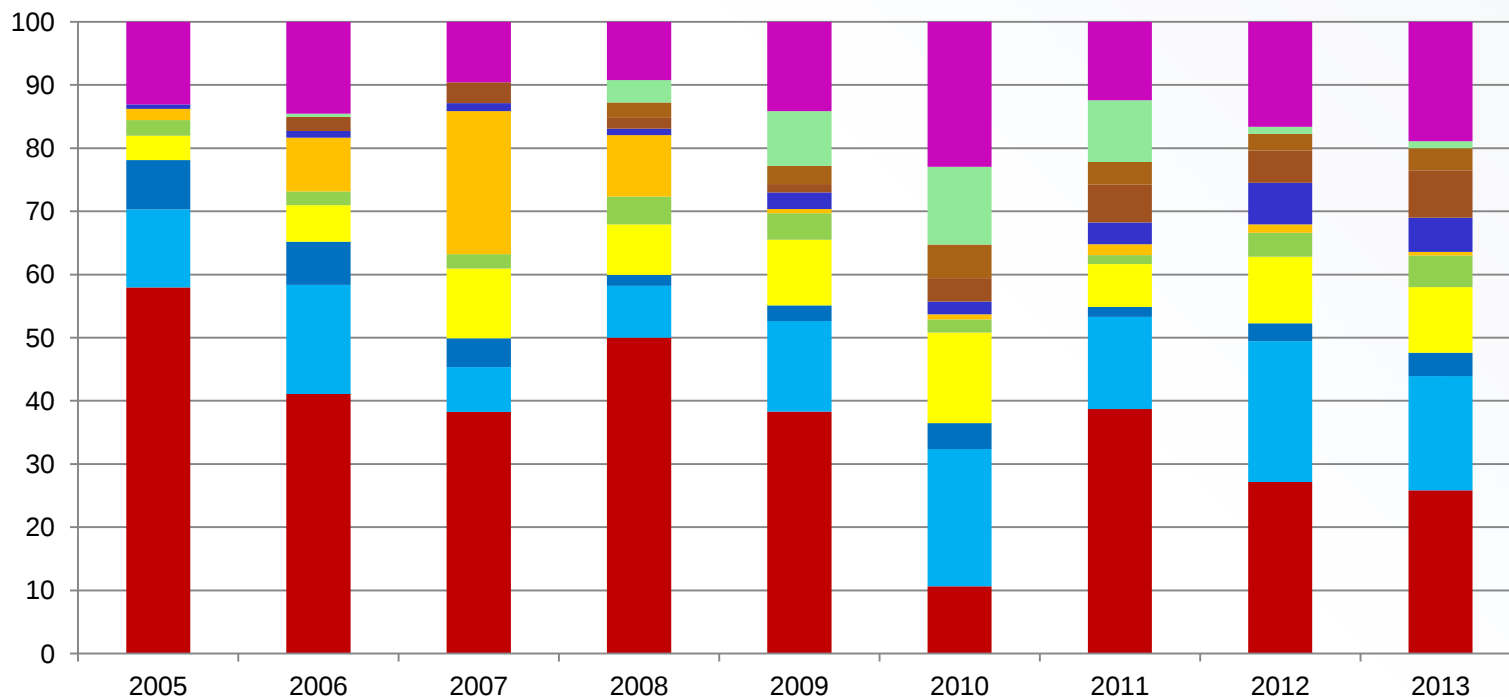
Eestisse sisserännanute osakaal kodakondsuse järgi

Tööränne kolmandatest riikidest

- Tahame tippspetsialiste, ent kahekordset Eesti keskmist kuupalka teenis vaid 16% töörandajatest.
- Seega vaid 30% asus tööle elualadel, mis annavad suuremat lisandväärtust.
- **Töörändajaist** 37% asub Eestis tööle töötlevas tööstuses. Kui lisada ehitus, meelelahutus, kunst ja vaba aeg, veondus ja laondus, hulgi- ja jaekaubandus ning muud tegevusalad = **70%**.

Töörändajate jagunemine tegevusalade kaupa

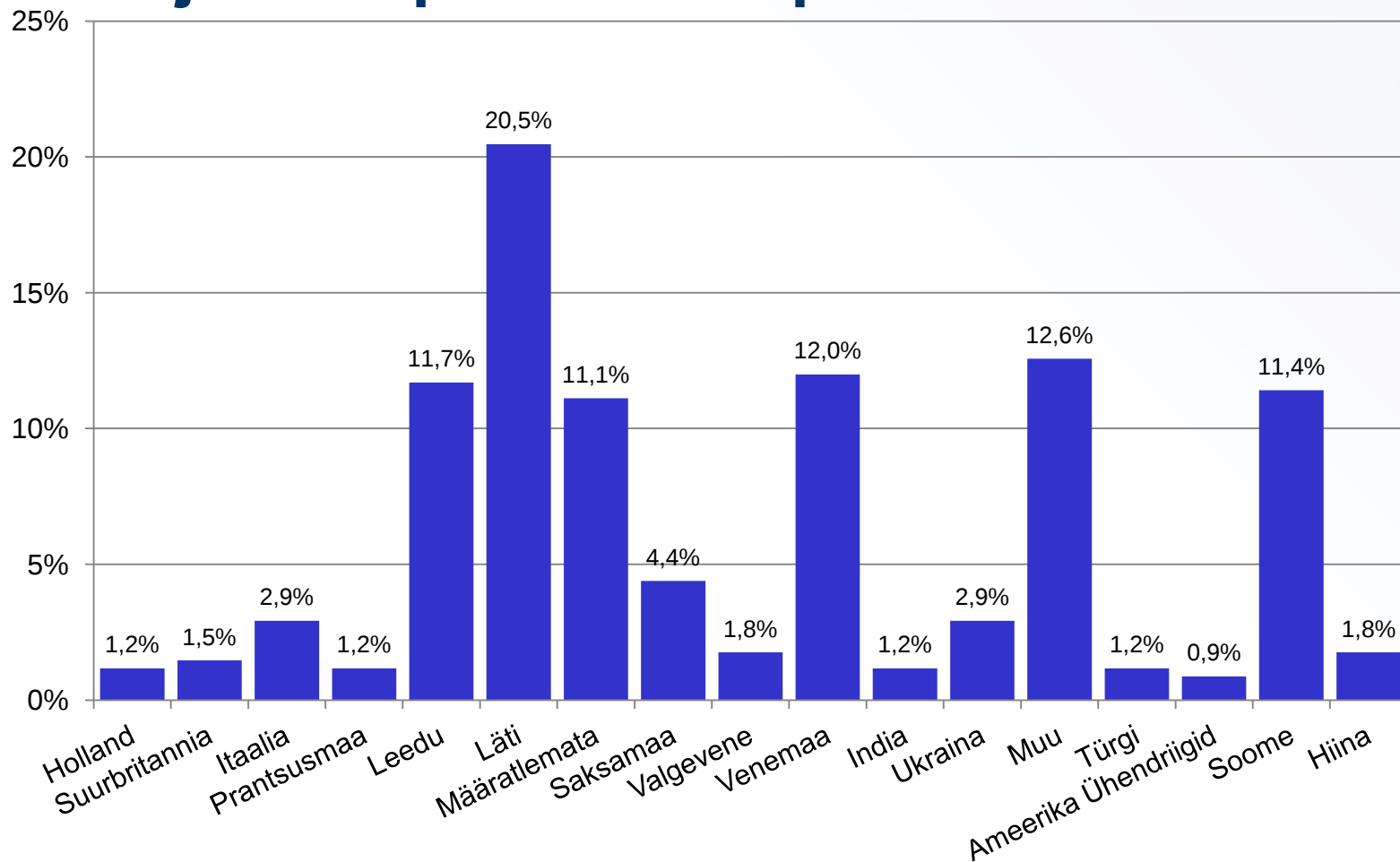
■ Töötlev tööstus
■ Haridus
■ Majutus ja toitlustus
■ Info ja side
■ Hulgi- ja jaekaubandus
■ Muud tegevusalad

■ Kutse-, teadus- ja tehnikaalne tegevus
■ Kunst, meelelahutus ja vaba aeg
■ Ehitus
■ Veondus ja laondus
■ Finants- ja kindlustustegevus

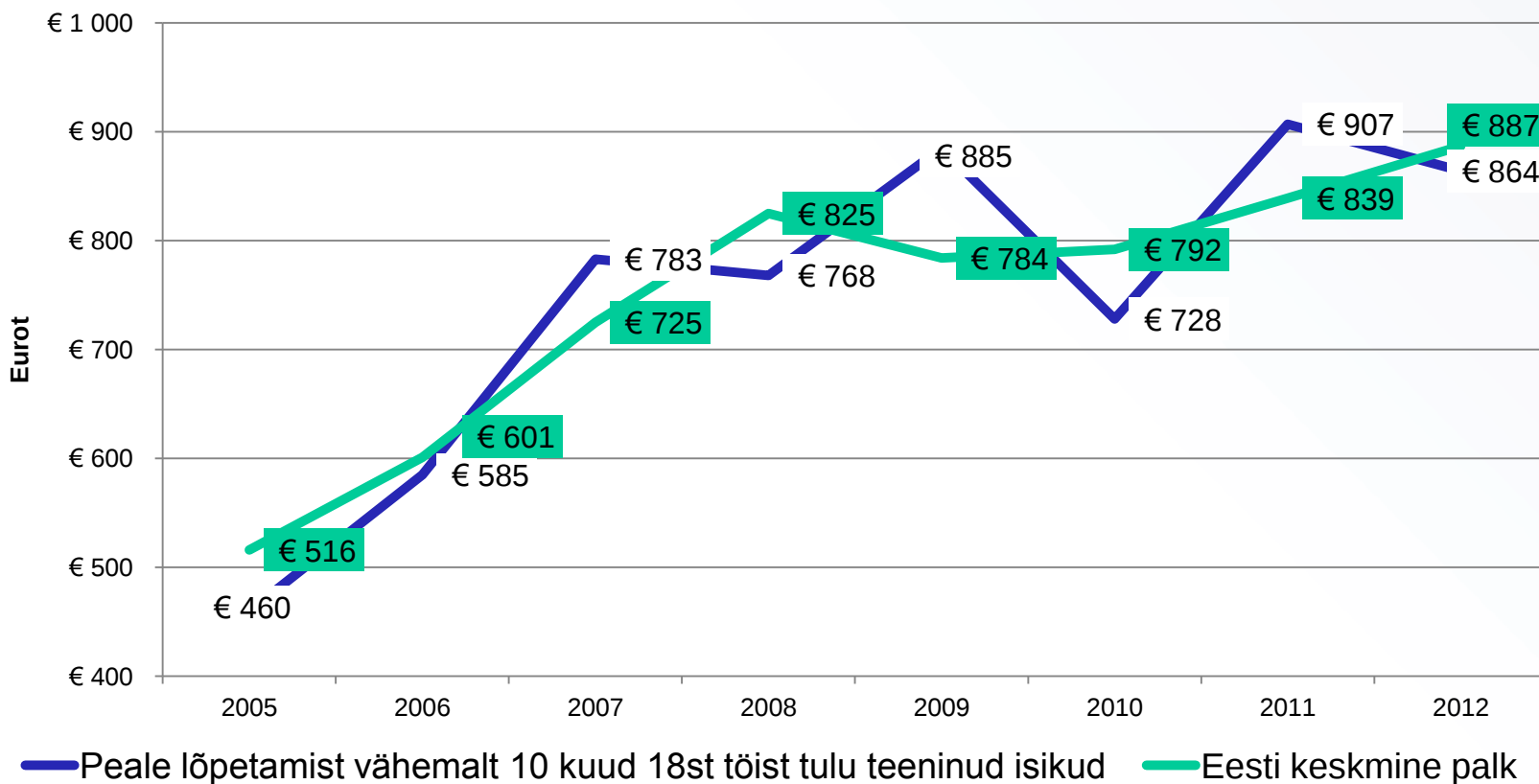
Eestisse õppima tulnud välisõppurid ei sisene pärast lõpetamist kohalikule tööturule

- 2/3 Eestis kooli lõpetanud välismaalastest ei tööta Eestis üldse, 80% ei jää tööle pikemaks ajaks.
- Peamiselt jäävad siia tööle Eesti lähiriikidest pärit kodanikud.
- Pikemalt siia tööle jäänutest teenib Eesti keskmisega võrreldavat palka.
- Just kutsehariduse, rakenduskõrghariduse või doktorikraadi omandanutest jääb Eestisse tööle kõige suurem osa.

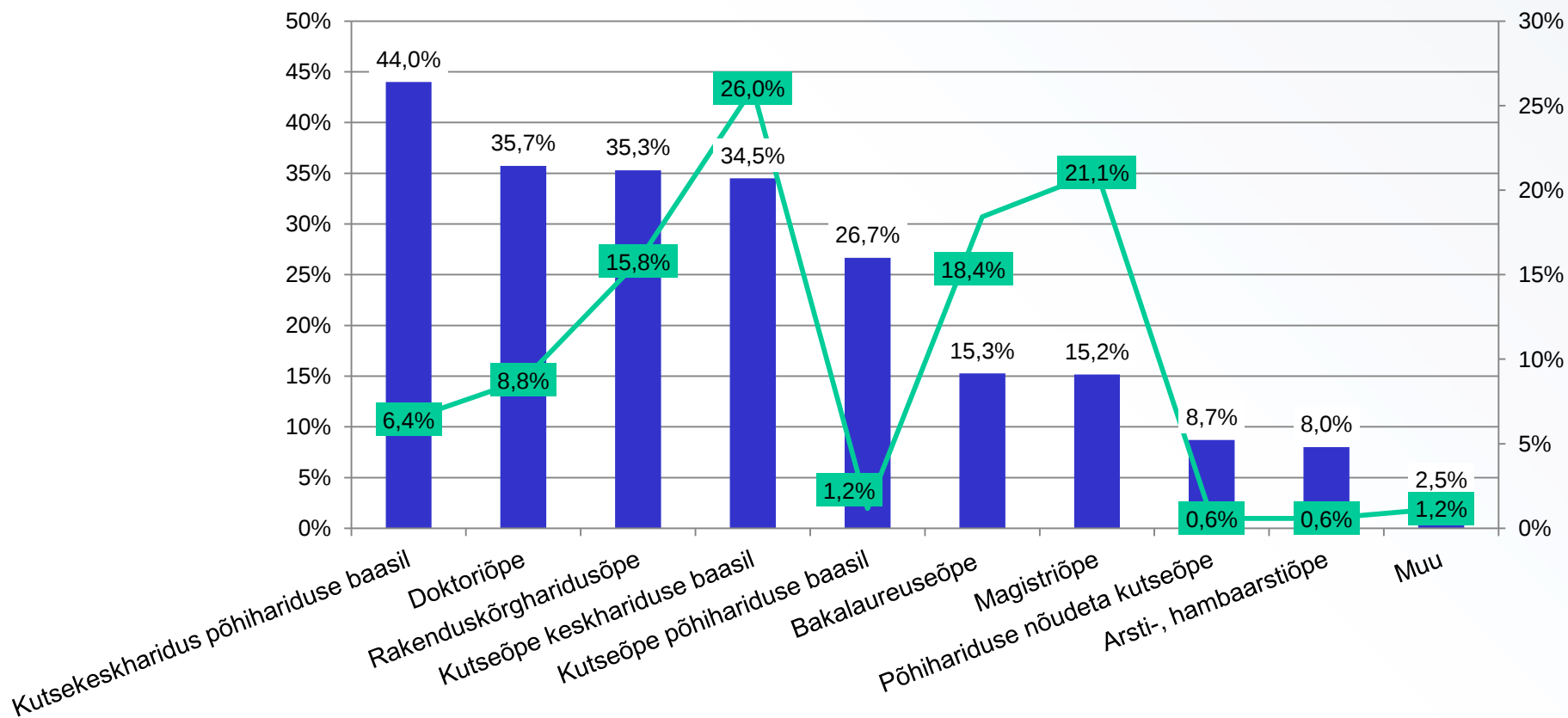
Eestis õpingud lõpetanud ja siin pikemalt tööle jäänud päritolu kaupa

Eestis õpingud lõpetanute ja siin pikemalt tööle jäänute keskmise palga võrdlus Eesti keskmisega

Eestis õpingud lõpetanud ja siin pikemalt tööle jäänud haridustasemete kaupa

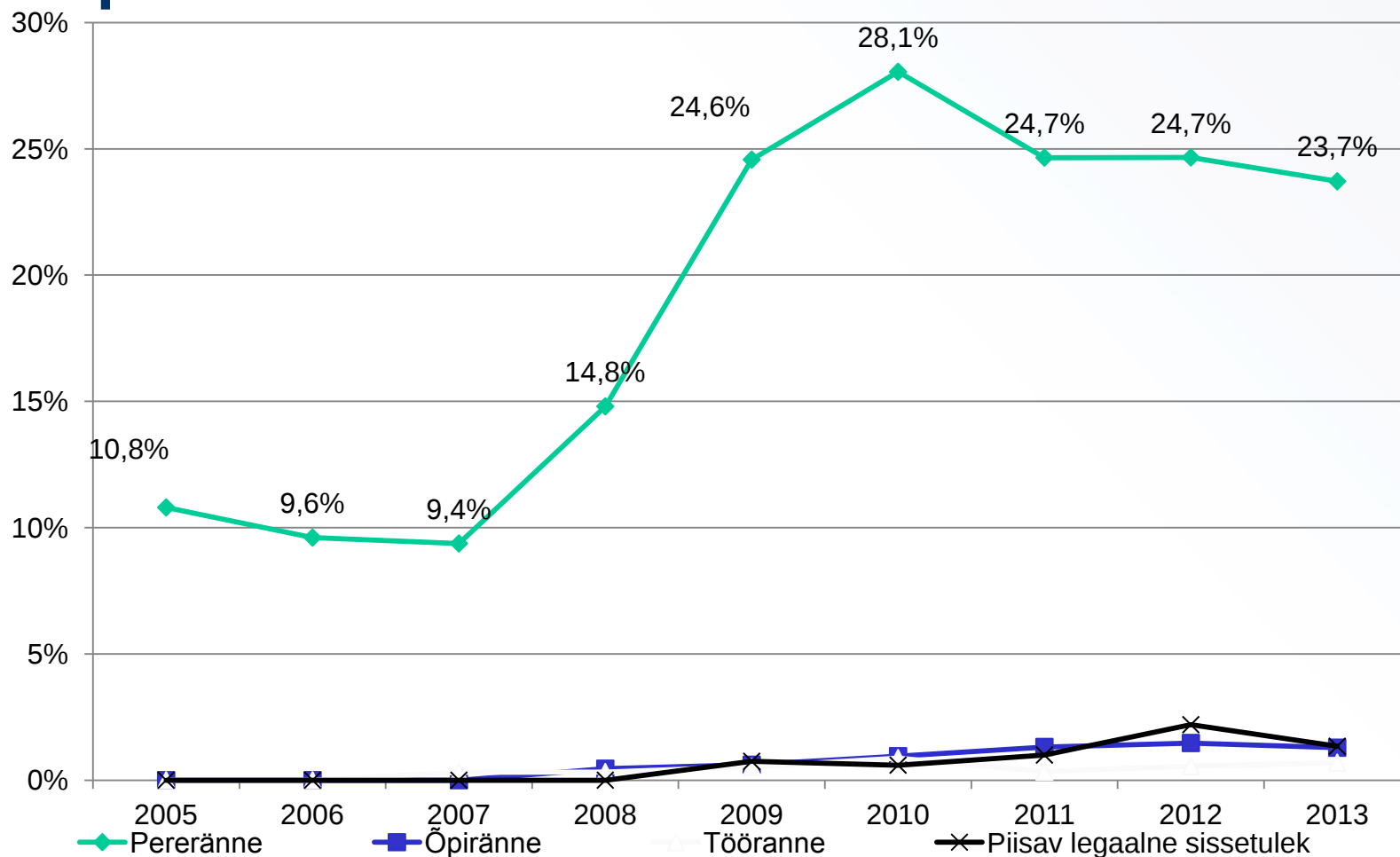
■ Tulu teenima hakanute osakaal kõikidest õpingud lõpetanutest (vasak telg)

— Osakaal kõikidest tulu teenima hakanutest (parem telg)

Enamik pererändajatest tööturul regulaarselt ei osale

- Pererände raames tulnud tööealistest töötab alaliselt üle 33%, ligi 25% on arvel töötuna, **üle 40% on mitteaktiivsed.**
- Aga me ei tea, mis valdkondades pererändajad töötavad, sest riik selliseid andmeid ei kogu.
- Eesti vajab igasugust tööjõudu – tuleb küsida, kuidas saada need 40% hõivesse.

Registreeritud töötute osakaal kolmandatest riikidest sisserännanute hulgas rände liikide kaupa

Sisserändajate seas pole levinud toetusturism

- Töötushüvitisi sai oluliselt väiksem hulk töötuna arvel olnud välismaalasi kui Eesti inimesi: 10% vs 30% aastal 2013.
- Sotsiaaltoetusi saavad ennekõike pererändajad ning 77% toetustest on peretoetused.
- Toimetulekutoetust said sisserändajad põliselanikkonnast oluliselt vähem: 1,5% vs 2,7%.
- Ka OECD andmetel saavad Eestis sisserändajad vähem sotsiaalabi kui kohalikud elanikud: koefitsient 0,8, OECD keskmine 2.

Viis asja, mida riik rännet planeerides peaks teadma või otsustama

- 1) Peame teadma, mida tööturg vajab, ehk analüüsima, milliste teadmiste ja oskustega inimesi tuleks Eestisse n-ö meelitada.
- 2) Peame otsustama, kas
 - a) jätkata praeguse tööandjapõhise rändesüsteemiga, kus riiki saab, kui sul on kokkulepe tööandjaga, või
 - b) kasutada ka teiste süsteemide elemente, näiteks:
 - punktisüsteem, kus välismaalane saab riigis elamis- ja tööloa, kui teda hinnatakse piisavalt suure punktisummaga teatud parameetrite põhjal (nt haridus, töökogemus, keeleoskus, eriala, vanus). Tööd hakkab otsima pärast riiki saabumist;
 - või kasutada prioriteetsete sektorite või tegevusalade komponenti, kus valitud sektoritesse on lihtsam töötajaid tuua?

Viis asja, mida riik rännet planeerides peaks teadma või otsustama

- 3) Tuleb otsustada, kas tahame aktiivselt tegeleda talentide Eestisse meelitamisega.
 - a) Loodud portaal workinestonia.com – alates aprillist 2015.
 - b) Kas luua näiteks välismaalaste agentuur, kes värbab aktiivselt teatud sihtriikides?
- 4) Pererändajate puhul tuleb otsustada, kas 40% mitteaktiivsetest on võimalik tuua hõivesse ja kas selleks on vaja astuda samme. (Nt eraldi tööturumeetmed?)
- 5) Õpirändajate puhul tuleb otsustada, kuidas soodustada nende Eestisse töölejäämist.
 - a) Läbimõeldud töö tööandjatega, üha rohkem praktikavõimalusi.
 - b) Ülikoolid ei tohi jääda üksi – kas see on üldse nende ülesanne?

Sisserändega seotud ohud ehk mis tuleb rändepoliitikat planeerides läbi mõelda? (1)

HARIDUSSÜSTEEM

- Eesti haridussüsteem ei ole sisserändajate lastega tegelemiseks valmis – 10–15% on saanud õppetegevuses tuge; 4/5 vajaks.
- Kooli- ja lasteaiakohtade puudus takistab perede sisserännet.
- Haridussüsteem kujundab ühiskonna hoiakuid sisserändajate suhtes – täna Eestis kindlasti mitte.

INFO JA KOHANEMINE

- Avalik info ja teenused ei ole teistes keeltes alati kättesaadavad.
- Kohanemisprogramm alustas augustis 2015

Sisserändega seotud ohud ehk mis tuleb rändepoliitikat planeerides läbi mõelda? (2)

TÖÖANDJATE HUVIPUUDUS

- Tööandjatel/ettevõtjatel on vähene huvi: 6% on rakendanud välismaalasi, 12% sooviks.
- Välismaalased on üldiselt kehvemas tööturupositsioonis (ka teistes riikides) – kas peaksime neid rohkem aitama?

SALLIVUS

- Vähemuste sallivuse indeks Eestis 27%, OECD keskmine 60%.

Sisserändega seotud ohud ehk mis tuleb rändepoliitikat planeerides läbi mõelda? (3)

SUURIM OHT – SEGREGATSIOON

Vajaliku info, kontaktide ja kohanemismeetmete puudumise korral otsivad uussisserändajad teavet kohapeal elavalt samakeelselt kogukonnalt, sh võetakse sageli üle nii meediatarbimise harjumused kui ka riigiga suhtlemise praktika.

Segregatsiooni sattumise tagajärjeks on peamiselt sotsiaalsed probleemid: töötus, sotsiaalabi ulatuslik kasutamine, aga ka kuritegevuse kasv.

Väljaränne

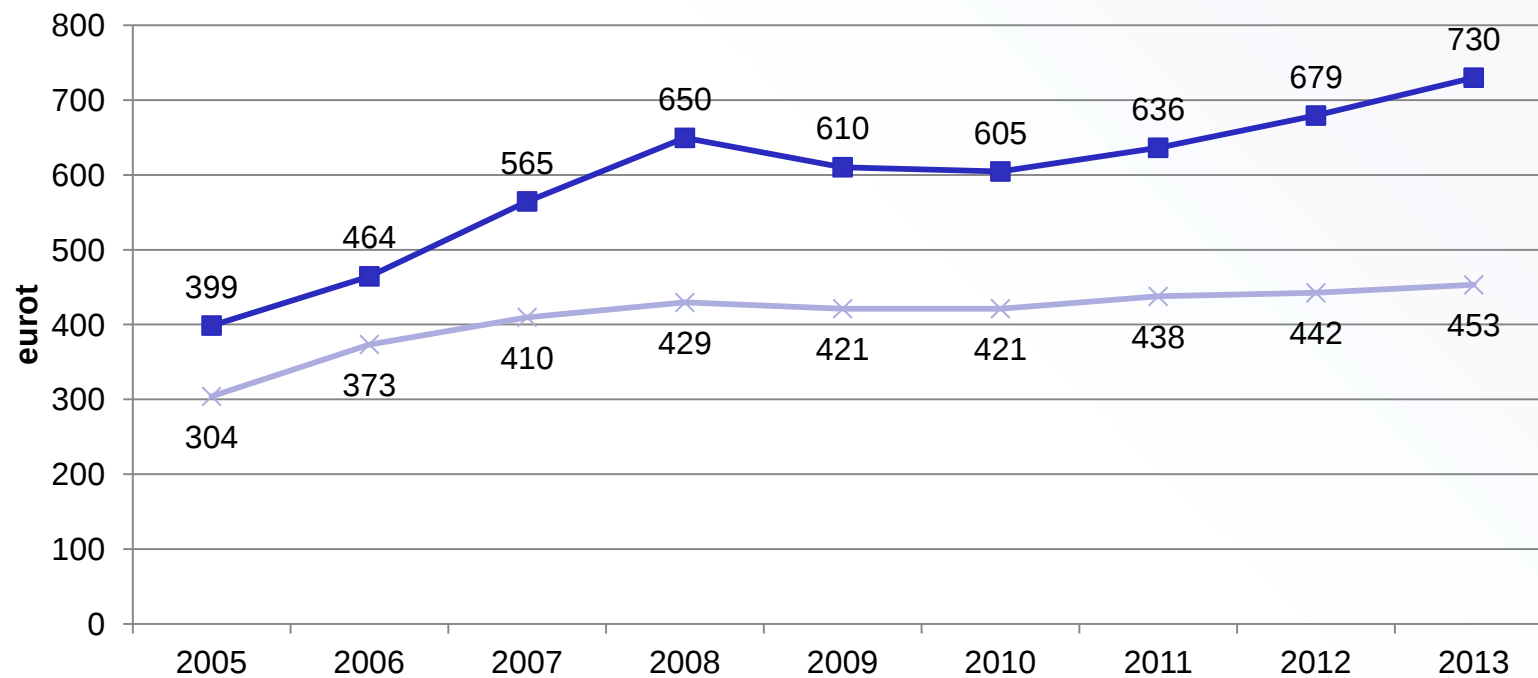
Väljaränne arvudes (1)

- Aastatel 2005–2013 rändas rahvastikuregistri andmetel Eestist välja 60 000 inimest.
- Välja rändavad ennekõike noored ja tööealised inimesed. Vaid kuni 3% vanaduspensioniealised.
- 11% oli kõrgharidus, ülejäänutel haridustase madalam. Seega kõrgharitute ulatuslikku väljarännet ei toimu.

Väljaränne arvudes (2)

- Väljarändele eelnenud aasta jooksul oli regulaarset töist tulu teeninud 25% välja rännanutest. Seega kolmveerandil polnud püsivat töökohta.
- Väljarännanud teenisid keskmiselt oluliselt vähem kui Eesti keskmine.
- Töötuna registreeritud väljarändajad vs samaealine üldrahvastik: 6% vs 4,3% 2013. aastal.
- **Riigil ei ole võimalik väljarännet ohjata ning kogu pingutus tuleks suunata tagasirände soodustamisele ja diasporaapoliitikale.**

Väljarändajate seas aasta jooksul enne lahkumist saadud tulu suurus

■ Eesti keskmine brutotulu kuus (Maksu- ja Tolliameti andmetel) × Väljarändajate keskmine brutotulu kuus